

שבועות מ

משה שווערד

1. רא"ש על שבועות פרק ששי - סימן ד

ה"ג דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור וכן מוכח בירושלמי והשתא פריך בפשיטות הא סתמא שוה קתני וחייב ושמע' מינה דמאן דתבע לחבריה דוקא כגון ליטרא זהב או דינר זהב זהוב ואודי ליה בשוה דא"ל שוה שתי כסף יש לך בידי לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה דהא קי"ל כרב דדינר כסף בסתמא שוה קאמר ואפ"ה פטור והיינו טעמא כיון דאיהו טעין דוקא ואידך אודי בשוה ה"ק אין לך בידי כלום בדוקא אלא אני חייב לך שתי כסף או שוויין איזה מהן שאתן לך. ומיהו בתובע בשוה אע"פ שהודה לו בדבר שהוא דוקא חייב וכן הדעת נוטה דבכלל התביעה היא ההודאה והיינו סיפא דמתני' דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב דהא טענה דפירות דומיא דשוה הוא כור מכל הפירות טען ואיהו אודי בדוקא וחייב וכל זה דקדק הרמב"ן ז"ל. ומה שכתב אם תבעו ליטרא זהב או דינר זהב זהוב והשיב לו שוה שתי כסף לי בידך לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה משמע מתוך דבריו אם אמר בפירוש שוה ב' כסף זהב הוי הודאה ממין הטענה וחייב והא ליתא דהטוען לחבירו דינר זהב זהוב יש לי בידך אין יכול להשיבו שום טענה שיתחייב עליה שבועה אם לא שטענו דינר זהב (זהוב) מטבעות כפר"ח אפילו אם הודה לו במטבע שהוא חצי דינר זהוב פטור דהוי כמו מנורה גדולה וקטנה. ולא דמי למנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין דהתם יכול לגוררה אבל מטבע טבוע אינו יכול לגוררה כ"ש אם הודה לו בזהב שאין טבוע שוה ב' כסף דלא הוי הודאה ממין הטענה. ומ"ש בתובע שוה והודה לו בדבר שהוא דוקא דחייב והביא ראיה מכור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית חייב. אין הנדון דומה לראיה דקיטנית נקראין פירות אבל שוה ודוקא תרי מיני נינהו. אבל נ"ל כדבריו מטעמא אחרינא דכשהתובע טוען שוה כסף כל מה ששייב הנתבע חייב דהוי הודאה ממין הטענה שאין לך דבר דאין שוה כסף אבל כשהתובע טוען דוקא כל מה ששייב הנתבע לא הוי ממין הטענה אם לא מנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין מפני שיכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין ולא תשתנה צורתה כיוצא בזה הטוען את חברו הפקדתי בידך ק' דינרין ממטבע פלונית והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ממטבע אחרת לפרש"י שפירש שכל מיני מטבע חשובים כמין אחד חייב ולפר"ח שפירש מטבעות השוה דינר זהב פטור ופר"ח הוא עיקר כדמפורש בתוס'. תני רבי חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה אחת פטור וכן הלכתא ועוד דרב פפא דהוי בתראה סבר כדרב ועוד דמתני' דהכא ומתני' דהזהב דייקי כרב ומתני' דקתני כיצד שתי כסף יש לי בידך ארישא דמתני' קאי הטענה שתי כסף ולא אמאי דסליק מינה ואם לא הודה ממין הטענה. אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת ליה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכן הלכתא:

2. ריטב"א על שבועות דף מ/א

ורבינו הרמב"ן ז"ל כתב דהכי פירושו דמשום דתנא לא נקט צד שוה אליבא דרב דרישא קתני שתי כסף וקאמר דשוה הוא, והדר תנא ליטרא זהב ואמר דדוקא הוא, והדר תנא דינר זהב דשוה הוא, להכי קאמר דלא קשיא דמכל מקום כל דין מטבע דקתני אחד הוא דבכולהו קתני שוה, ובשאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין של כסף בין של זהב, ולא ירדו תלמידיו לסוף דעתו בפירוש זה דהא דקתני תנא בהאי בבא דדינר זהב שהכל מטבע אחד למיתן טעמא למאי דקתני חייב משמע, ולא לתרוצי דמטבעות דקתני בכולהו בבי דין אחד להם דקתני שוה:

והנכון מכל מה שאמרו בזה דאע"ג דרב מפרש דמתניתין דקתני דינר זהב יש לי בידך שוה קאמר, מכל מקום כך הוא אומר לו דינר זהב יש לי בידך שקבלת ממני לתת לי שוה אותו דינר זהב והלה אומר דינר כסף או טריסית הוא שיש לך בידי שקבלתי ממך, והוה סלקא דעתך דכיון דאינו מודה לו בגורם החיוב אין זה ממין הטענה אע"פ שמה שיש לו לקבל הוא ממין הטענה, קמ"ל דלא קפדינן אגורם כיון דסוף סוף מה שתובעו עתה ומה שמודה לו מין מטבע הוא והוא נפטר מתביעתו אף לדברי התובע ממין מטבע, ולמדנו מכאן שהתובע לחבירו מנה של מלוה והוא מודה לו חמשים של פקדון או מקח וכיוצא בו מודה במקצת גמור הוא שאין הגורם מעלה ומוריד בזה, וכן כתבנו בפרק השואל (ב"מ צ"ח ב') בס"ד, וכן דעת הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל ומורי הרא"ה והרשב"א ז"ל:

גירסת הספרים וכן מצינו אנו בתוספתא תא שמע דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור. ומשום דלפירוש רש"י ז"ל קשה כי הוא ז"ל אומר שכל המטבעות דין מטבע אחד יש להם, וללמדנו זה נקט דינר זהב זהוב שהכל יודעים דדוקא הוא ומוטבע בעא מיניה, הא אילו נקט תנא דינר זהב סתם לא הוה משמע מוטבע דהוה אמרינן שוה קאמר ולהכי חייב, ושמע מינה דכל היכא דקתני תנא מטבע שוה קתני וקשיא לשמואל:

3. תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד א

בטוענו בדינר מטבעות – [1] פי' בקונטרס טבוע במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזה כסף וזה נחושת ממין הטענה היא דכולהו מטבע נינהו וקשה דלעיל (דף לט:) גבי שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא

פרוטה מסקי' לשמואל דפטור משום דמה שטענו לא הודה לו וכ"ת דאיירי בשאינן טבועים א"כ חסרא לה טענה דאין כאן שוה ב' מעות דחסר מה שצריך ליתן כדי להטביעה וזה דוחק לומר שאין שוה פרוטה באותו חסרון ועוד דמשמע בטוענו מטבעות דעד השתא לא איירי במטבעות וסתם ב' כסף טבועים הם ועוד דקאמר הא קמ"ל דפרוטה בכלל מטבע איתא משמע דאין חידוש אלא מפרוטה דקתני והלא בשאר מטבעות נמי יש חידוש גדול דחשיב ממין הטענה ועוד דאפי' עבד גדול ועבד קטן חשיב מה שטענו לא הודה לו בפרק השואל (ב"מ דף ק.) ומנורה גדולה ומנורה קטנה אמרינן נמי לקמן (דף מג.) דמה שטענו לא הודה לו אע"פ שצורתם שוה ועוד דלשון בדינר מטבעות לא משמע בדינר טבוע ועוד דבסמוך כברייתא בדינר זהב זהב גרסי' בכל הספרים פטור ובקונטרס לפי פירושו דוחק להגיה חייב [2] על כן נראה לפרש בטוענו בדינר מטבעות שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות ושואל אותן מטבעות והלה טוען החזרתי כולם חוץ מדינר כסף או טריסית או פונדיון או פרוטה.

4. חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף מ עמוד א

לכך הנכון כגירסת הספרים והיא גירסת רבינו חננאל ז"ל הכא במאי עסקינן בטוענו בדינר מטבעות. פירוש דשמואל אמר לך דלעולם לא שוה קתני אלא דוקא, ומיהו לא שתובעו שיתן לו עתה דינר זהב אלא שיתן לו מטבעות בדינר זהב דוקא שנתן לו בשביל מטבעות וחבירו משיבו אין לך בידי אלא כסף או טריסית או פונדיון או פרוטה, וקתני חייב דמטבעות תובעו עתה וכל זה בכלל מטבע הוא, והא פשיטא אלא דפרוטה אתא לאשמעינן שהיא בכלל מטבע אע"פ שאין לה צורה קיימת ונפחתת והולכת בכל יום לפי שהיא של נחושת, ודיקא נמי דקתני למיתן טעמא למילתיה שהכל מין מטבע אחד אלמא היינו עיקר טעמא.

5. תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד א

שהכל דין מטבע אחד - פירש בקונטרס שאף בקטנה שבהם יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה ותימה הא שמעינן מרישא דקתני ההודאה שוה פרוטה ודוחק לומר דסלקא דעתך דגבי תביעת דינר זהב שהיא גדולה לא חשיבא הודאה פרוטה.

6. תוספות הרא"ש מסכת שבועות דף מ עמוד א

שהכל דין מטבע אחד. דאף פרוטה יש לה דין מטבע ויש בה כדי הודאה לחייבו שבועה. ותימה דהא מרישא שמעינן לה הודאה שו"פ, וצריך לדחוק ולומר דסד"א דגבי תביעת דינר זהב לא חשיבא הודאה דפרוטה.

7. שערים מצויינים בהלכה

עד אחד מחייבו שבועה. כתב במגיד משנה (טוען פ"ג ה"ו) נחלקו המפרשים אם עד אחד מחייב לשבועה בטענת שמא, והרמב"ן נוטה לדעת המחייבין, ודעת הרשב"א כדברי הפוסטרין משבועת התורה, ואע"פ שאמרו שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה, אינו כלל גמור [ע"י

8. תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד א

וכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה - לאו דוקא דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות.

9. שערים מצויינים בהלכה

מישתא הוה שתי ליה. פרש"י ריש לקיש שתה מים בבי מדרשא וכו'. קשה איך שתה ריש לקיש בבית המדרש, הלא יכול לצאת לחוץ או לילך לביתו, וע"י בשו"ת הרשב"ש (סי' רעד) דריש לקיש עשה כן משום ביטול ביהמ"ד, שאם יצא לחוץ שמא יאמר ר' יוחנן דבר הלכה ולא ישמענה, וכמו

שאמרו במס' ביצה (כד:) לעולם אל ימנע אדם עצמו מביהמ"ד אפי' שעה אחת. והא דהפסיק מדברי תורה ושתה ולא המתין עד שיפטר מביהמ"ד, י"ל משום דשמעתא בעיא צילותא, ואם לא שתה לא היה יכול לכוין שמועותיו, וכדורות הללו שאינן כל כך שקדנים, ואין שם בדבריהם עומק דרוש, אין ראוי לשתות שם [ועי' בכרכי יוסף (או"ח סי' קנא סק"ב) דמי שאינו תלמיד חכם אסור לשתות מים בביהמ"ד, והמנהג עתה ששותין העם מים בביהמ"ד, ובביאור הלכה (שם ד"ה ואין אוכלין) כתב, דיש להקל למי שצמא לשתות אפילו מי שלומד בביהמ"ד שלא בקביעות, דהוי בזה צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלימודו]. ועי' בשד"ח (מערי' ביהמ"ד סי' מ).

10. תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד א
להודיעך כחו דר"ג - דכחו עדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפטור

11. שערים מצויינים בהלכה

להודיעך כחו דר"ג. כתבו התוס' דכח החיוב עדיף מכח הפטור, שהוא מיחייב בטענו חטיף והודה לו בשעורין. ונראה הטעם דבכל מקום אמרינן דחזקת ממון עדיף ופטור, דמה"ט אין הולכין בממון אחר הרוב, עי' בתוס' במס' ב"ק (כז: ד"ה קמ"ל) לכן כחו דר"ג דמחייב עדיף. אבל לגבי היתר ואיסור איתא במס' ביצה (כ:): דכח התירא עדיף, ועי"ש בתוס'. ופירש באלפי יהודה, דכח דהתירא לחייב שבועה, דאיכא

12. דף על הדף שבועות דף מ עמוד א

בגמ': להודיעך כוחו דרבן גמליאל וכו'. וכתבו תוס' (ד"ה להודיעך כחו דרבן גמליאל) דעדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפטור עכ"ל.

וביאר הגרע"א בהגהותיו לחו"מ (סי' פ"ז סעיף ב') דהיינו כדאיתא בביצה (ב' ע"ב) כחא דהתירא עדיף, ופירש שם רש"י לפי שלאסור, אפשר לאסור גם מחמת ספק, משא"כ להתיר, אי אפשר להתיר רק אם יש לו ראי' או סברא ברורה, וה"ל לענין שבועה כח המחייב עדיף, דמספק אי אפשר לחייב שבועה.

ומזה - כתב הגרע"א שם, וכן החתם סופר בהגהותיו שם, יש ללמוד מדברי התוספות דבספק חיוב שבועה דאורייתא אי אפשר לחייבו, שרק כשזה ברור שהוא מחייב שבועה, אז יכול להשביעו, ולכן כחו דמחייב שבועה עדיף.

13. דף על הדף שבועות דף מ עמוד ב

בגמ': הא קמ"ל דהודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות, מאי קמ"ל זוקקין וכו'.

והיינו ענין גלגול שבועה, והנה אופן הגלגול המבואר כאן הוא, כשתחילה טענו גם כלים וגם קרקעות והודה לו במקצת הכלים של הטענה, וקמ"ל דנשבע לא רק על חלק הכלים שכפר, אלא נשבע גם על הקרקעות שכופר בהם.

אכן הפלוגתא דגלגול שבועה בקדושין (כ"ו ע"א) הוא מסוטה, ושם הבעל מביא אותה לשתות על איש מסויים ולאחר שבאה, מגלגל עליה שבועה על איש אחר, וילפינן גם לממונא סוג גלגול כזה אף שזה לא היה בתחילת התביעה. וזה לא האופן הנ"ל. כי באופן הנ"ל המבואר בגמ' כאן תחילת התביעה היתה על ב' הדברים, גם כלים וגם קרקעות, ויותר הי' דומה לסוטה אופן אחר, דהיינו, כשתחילה לא הזכיר לו בטענה קרקעות אלא הטענה היתה רק על כלים, והודה במקצת כלים והתחייב שבועה כדין שבועת מודה במקצת ואחר כן מעלה לו טענה על תביעת קרקע שיש לו, אף דהקרקע לא היה בתביעה שבה נתחייב שבועה אעפ"כ מגלגלים על הנתבע שבועה על תביעת הקרקע. וזה דומה יותר לסוטה וכנ"ל. ולאחר שילפינן מסוטה דאפשר לגלגל עליו אף תביעה חדשה, כ"ש דיש ללמוד מזה דיש שבועה על קרקעות שהיו בכלל התביעה וכאופן הראשון הנ"ל המבואר בגמ' כאן ודו"ק היטב.

14. דף על הדף שבועות דף מ עמוד ב

בגמ': טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם במכזין פטור.

על פי זה פסק בספר התרומות בשם הר"י מיגאש ורבינו חננאל, לגבי הדין שמי שהוא מודה במקצת ואומר "הילך" שהוא פטור משבועה, אם נראה לדין שהוא מערים לומר הילך, כדי לדחות מעל עצמו שבועה דאורייתא, חייב להשביעו שבועת התורה, ונפסק כן בשולחן ערוך חו"מ סי' פ"ז (סעיף ג').

15. שערים מצויינים בהלכה

קמ"ל דמ"מ הוא רשות, והנה שבועת היסת נתקנה כבר בימי התנאים נע"י בסמוך ד"ה שבועתן, ולכאורה תמוה דנראה כאילו אנו יותר חכמים מדברי התורה, דהרי אמרה כופר הכל פטור משום דאין אדם מעיז, ואנן אמרינן דמשתמיט ליה, אלא י"ל דהשבועה הוא להפיס דעתו של בעל דין וכדאיתא לקמן (מה). בשכיר דנשבע כדי להפיס דעתו של בעה"ב, וזהו שמקשה אדרבה, למה עבדינן תקנתא לזה ולא לזה, דהלא יש לו חזקה ג"כ אין אדם מעיז פניו, ובזה דרמינן עליו שבועה הוא כנגד החזקה, וקמהדר ליה דלא בזה שמעיז פניו, דאפשר דיאמר עליו שהוא משתמיט עצמו.

ומשביעיין אותו שבועת היסת. מפרש בכוס הישועות דמשביעיין אותו היינו דיש לנו רשות להשביעו, דלא תימא כיון דהתורה פוטרו אין לנו להשביעו, ואע"ג דמצינו בכל מקום דעבדינן תקנתא מפני הרמאין או נעילת דלת, מ"מ בענין שבועה אפשר דלא נעביד משום חומר עון דשבועה,

16. חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף מ עמוד ב

אמר רב נחמן ומשביעיין אותו שבועת היסת. פירוש בדורו של רב נחמן תקנו כן, ונקרא שבועת היסת לשון המלכה כדמתרגמינן (דברים י"ג ז') כי יסיתך אחיך בן אמך ארי ימליכיןך, שלא יהא קופץ וכופר בלא שום המלכה כמו שהיו רגילים עמי הארץ לעשות קודם תקנה זו לפי שהיו יודעין שהיו פטורין אף משבועה, ופירושים רבים נאמרו בלשון היסת אבל זה נראה לי יותר נכון מכולם.

17. רמב"ם יד החזקה הלכות טוען ונטען פרק א

(א) הטוען את חברו במטלטלין והודה לו במקצת הרי זה משלם מה שהודה בו ונשבע על השאר מן התורה שנאמר אשר יאמר כי הוא זה וכן אם כפר בכל ואומר לא היו דברים מעולם ועד אחד מעיד שהוא חייב לו הרי זה נשבע מן התורה ומפי השמועה למדו שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכן למדו מפי השמועה שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה:

(ב) אין לך מחוייב שבועה מן התורה חוץ משלשה מי שהודה במקצת המטלטלין ומי שחייבו עד אחד והשומר שהרי נאמר בשומר שבועת ה' תהיה בין שניהם וכבר ביארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות וכל אחד מן השלשה נשבע ונפטר מלשלם אבל כל הנשבעין ונוטלין כגון שכיר ונחבל ופוגם את שטרו וכיוצא בו וכן כל הנשבעין בטענת ספק כגון השותפין והאריסין כולן נשבעין בתקנת חכמים וכל אלו השבועות אע"פ שהן מדברי סופרים הרי הן כעין של תורה בנקיטת חפץ:

(ג) הטוען מטלטלין על חברו וכפר בכל ואמר לא היו דברים מעולם או שהודה במקצת ונתנו מיד ואמר אין לך בידי אלא זה והילך או שאמר אמת שהיה לך אצלי אבל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או החזרת לי או שטענו חטים והודה לו בשעורים בכל אלו פטור משבועת התורה אבל חכמי הגמרא תקנו שישבע הנתבע בכל אלו שבועת היסת ופטור ואינו כעין של תורה לפי שאין בהן נקיטת חפץ וכבר ביארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת היסת בהלכות שבועות:

(ד) כל מי שנתחייב שבועה מן התורה הרי זה נשבע ונפטר ואם לא רצה להשבע יורדין לנכסיו וגובין מהם כל מה שתבע חברו עליו שהרי התובע אומר לו איני זו מדין תורה או השבע או תן לי ויש לו להחרים על מי שטען עליו דבר שאינו כן ונותן אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהן אם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך את השבועה שהרי הנתבע אומר לו השבע וטול כמו שתקנו לך ואם לא רצה להשבע ילך לו והורו רבותי שאם אמר התובע איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים אלא הריני כשאר התובעים הרי זה משביע את הנתבע היסת ואם רצה להפכה על התובע מחייבין את התובע להשבע או ילך לו:

(ה) היה מחוייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטרין כגון הנשבעין על טענת ספק או מן הנשבעין היסת ולא רצה להשבע משמתין אותו שלשים יום אם לא בא ולא תבע נידויו מלקין אותו מכת מרדות וכל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום מכין אותו מכת מרדות ואחר כך מתירין נדויו ואין יורדין לנכסיו לפי שאינו מחוייב שבועה מן התורה:

(ו) כל המחוייב שבועת היסת אם רצה להפוך השבועה על התובע הרי התובע נשבע היסת ונוטל מחבירו ואין לך מי שנשבע היסת ונוטל מחבירו אלא זה שנהפכה עליו שבועת היסת ואין לך שבועה שתהפך אלא שבועת היסת בלבד אבל שבועה של תורה או של דבריהם שהיא כעין של תורה אין הופכין שבועתן:

(ז) אין משביעין שבועת היסת אלא על טענת ודאי אבל על טענת ספק פטור כיצד כמדומה לי שיש לי אצלך מנה או שאמר מנה הלוייתך וכמדומה לי שלא פרעתי אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה דבר פלוני נגנב מביתי ולא היה שם אלא אתה קרוב בעיני שאתה גנבתו חשבתי מעות ומצאתי חסר שמא אתה הטעיתני בחשבון והנתבע אומר אין לך בידי כלום הרי זה פטור אף משבועת היסת וכן כל כיוצא בזה. [השגת הראב"ד - אין משביעין וכו' עד וכן כל כיוצא בזה א"א בזה איני מודה לו כי היא טענת ברי ועל זו אמר ר"א בן יעקב פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו שהעמיד אותה בבא בטענת עצמו והוא שאמר כך צוה לי אבא שאם אמר ברי לי שאני יודע על זה אמרו מה לי הוא מה לי אביו ואפילו לרבנן עכ"ל]:

18. תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד ב

אדרבה אין אדם מעיז כו' - וא"ת דאמרי' בפירקין מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז כו' וי"ל אע"ג דכופר הכל נמי משתמיט מ"מ אין לו כל כך פנים לכפור הכל כמו לכפור במקצת וליכא מיגו.

19. חתם סופר מסכת שבועות דף מ עמוד ב

חזקה אין אדם תובע אלא א"כ יש לו עליו כו' דקדק מוז"ה במהרשש"ך מה לנו להתחכם על תורת א-להינו שפטרנו כופר בכל ולא חייש' להך חזקה. ולדידי צ"ע גם כן הא אמרינן פ"ק דב"מ שלא יהא כל אחד הולך ותופס בטליתו של חברו ויאמר שלי הוא משמע שתובע אע"פ שאין לו עליו ובספר שיטה מקובצת לב"מ הרגיש קצת בזה וכ' שבימי ר"נ רבו המשתמטים מנושיהם וכל זה דוחק ואינו במשמע לשון הש"ס:

ולפע"ד י"ל דודאי אדם תובע אף ע"פ שאין לו ואיכא אנשי חמס טובא ולכן ירדה התורה לסוף דעתן של התובעין שאינו בצדק כ"כ והנתבע בודאי אינו יכול להעזיז לכפור משום שחבירו עשה לו טובה כפירש"י בב"ק ק"ד או כפי' התוס' דלשם משום שיודע בשקרן ופטרה התורה מכל וכל שלא יהא כל אחד תובע חבירו ומחייבו שבועה דאורייתא על מגו והצדיק אשר לא ירצה לשבע אפי' באמת מפני שהחטא על שניהם כדלעיל אפי' בנשבע באמת עי' ריש פרקין ע"כ יתפשר עמו ולא שבקית חיי לכן פטרה התורה מכלום. אך עתה מזה נולדה האי חזקה שאין אדם תובע כו' כי מי פתי יתבע לחבירו ואין לו עליו הלא ישיב להד"מ ויפטר ומה היה לו שעשה עצמו רשע וגלה נבלותו בעיני חבירו הנתבע שיודע בנפשו שמשקר והוא יצא בנקי והלואי שכל הנתבעים בדין ובאמת לא יעזיזו פניהם לכפור הכל מכ"ש האי שאין לו עליו יטעון להד"מ ויפטר ומאי אהני לרמאי ברמיותא. ע"כ חזקה אין אדם תובע אלא א"כ יש לו עליו ע"כ התחכם ר"נ ותיקן על זה שבועות היסת ולא על הנתבע דוקא כ"א על א' משניהם והרשות ביד הנתבע אם ירצה ישבע ויפטר ואם ירצה יהפכנה על התובע והשתא תקן הכל דתו ליכא למיחש שכל א' יתבע חבירו ז"א דממ"נ מה מהני ליה תביעתו אם ישבע חבירו ויפטר הרי יצא נקי ולא נשאר לתובע כ"א שגרים שבועת שוא של חנם. ואם יהיה ירא שבועה אפי' שבועת אמת לא יצטרך להתפשר עמו כי אם יהפכנה עליו ואיהו אינו יכול לשבע. ואין לומר אכתי יתבענו שלא כדין כדי שיהפך השבועה וישבע על שקר ויגבה שלא כדין ז"א דכ"כ לא נחשדו ואם נחשדו לתובע ממון שאינו שלהם אבל לא נחשדו על השבועה והשתא מיושב קו' תוס' דשפיר מוכח במסכת ב"מ מדר"נ דלא אמרינן מיגו דחשיד אמונא חשיד אשבעתא ולא מהנתבע מוכח דאיהו ודאי משתמיט כ"א מהתובע מוכח דאיך לא חייש אם יתקן שבועה יהיה כל אחד תובע לחבירו כמו שחששה התורה ופטרה הכופר בכל ואף שסמך על תקנתו שתקן להפוך השבועה מ"מ ליחוש שיתבע שלא כדין וגם ישבע על שקר אלא ע"כ מגו דחשיד אמונא חשיד אשבעה לא אמרינן:

אך עדיין יש לחקור למה לא תקנה התורה להפוך השבועה על שכנגדו ומ"ש שבועת ר"נ משבועת התורה. הנה מה שדקדקו המפורשים מדוע שינה ר"נ שבועתו משבועת התורה הא כל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקן יש לישוב בקיצור כך דטעמיה דר"נ משום דאם ירצה הנתבע לשלם ולא לשבע כי ירא השבועה א"כ אחר ששילם לו מנה שתבעו יחזור הוא ויתבענו מנה בדין שהרי לפי דעתו יש בידו ממנו מנה שלא כדין ואם יכפור ישיבענו היסת א"כ הפוכי מטרתיה למה לי ישבע מיד ויטול כיון שע"כ סופו לשבע ועי' בטור סי' פ"ח (מביא פלוגתא אי מצי למימר השבע לי מיד אך התם מיירי בשחייב לו ממון מדאורייתא והשבועה הוא רק מדרבנן והכא הכל דרבנן) וכל [זה] בדר"נ אבל בדאורייתא שפטר כופר הכל אם כן אפי' במודה במקצת הטענה לא מצי למימר אינו רוצה לשבע כ"א לשלם ואח"כ אתבעך בדין על החצי שאתה נוטל שלא כדין ותתחייב שבועה אם כן השבע לי מיד ז"א שהרי יכפור הכל אם יתבענו על החצי ומן התורה יהיה [פטור] לכן לא מהפכינן:

אמנם לפמ"ש לעיל דזה תליא בהיפוך דלכן פטור כופר הכל דאם כן כל אחד יתבע חבירו ומדאורייתא לא מפכינן א"כ הדרא קו' לדוכתיה למה לא גזרה חכמתו ית' לחייב כופר בכל ויהיה יכול נמי להפוך ויתוקן הכל ואי לא חששה התורה לכל הנ"ל א"כ הדרא קו' לדוכתא איך נתחכם אנחנו יותר מהתורה. וי"ל משום דמן [התורה] אין משביעין כ"א בטענת ב' כסף ופרוטה ויכפור בשתי כסף ויודה בפרוטה כרב לעיל. וכך גזרה חכמתו ית' שלא להשביע בפחות ואם כן אי יתבענו בב' כסף ופרוטה והלא יודה בפרוטה ויכפור בשתי כסף ויתחייב שבועה ע"כ לא יכול להפכו ולומר ע"כ תתחייב לי שבועה שאתבעך בב"ד אחר כך ז"א דא"נ חייבה רחמנא כופר בכל מ"מ לא תהיה הטענה ב' כסף ופרוטה וכיון דחסרה ליה טענה לא יתחייב אידך וא"כ לא יכול להפוך עתה וממילא כיון דא"א להפוך בשתי כסף ופרוטה אין להפוך גם ביותר דדין פרוטה כדין מאה דשא"ה ר"נ תיקן לשבע אפי' בתביעת פרוטה לדעת ה"ה הר"ר ישעיה שהביא הטור א"כ לעולם מצי להפוך וכיון דמצי להפוך ממילא יכול להשביע כופר בכל דהא תליא ולק"מ. והא"ש מה שהקשו אהפוסקים דס"ל שבועות היסת בפרוטה הא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון והשתא לק"מ דאי לאו דמתחייב בפרוטה לא הו"מ לתקן שבועת היסת כלל והא"ש נמי מה שהקשה ב"י בשם המפרשי' דא"כ מ"ט לא קאמר דאיכא בין דאורייתא לדרבנן דבדרבנן סגי בפרוטה והא"ש דהיינו מיפוך שבועה וכנ"ל ודו"ק:

והטור כ' בשם הר"ר שמואל בן חפני דבדאורייתא לא מפכינן שבועה אפי' אם שניהם רוצים וגלואו למצוא טעם לזה אם שניהם רוצים מ"ט לא נהפוך ואולי י"ל עמדו חז"ל שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אם יכול להציל ע"י שבועה אם לא שיודע שחייב לאחרים ובין כך ובין כך יצא נקי מנכסיו ויבואו אחרים ויבזו חילו. ע"כ מוחל ממונו להתובע נגד שבועה. וכל זה בשבועה חמורה בנקיטת חפץ משא"כ שבועה קלה דרבנן אינו ירא לשבע ונשבע בעצמו כדי לפרוע חובותיו מבלי להיות לזה רשע ולא ישלם וכיון שמהפך ע"כ דלא חב לאחרים לכן מהפכינן והא"ש דלא קאמר נקיטת חפץ איכא בינייהו דהיינו מיפך שבועה ודו"ק: